
Badatel, který se nebál světa

Se jménem Igora Tomeše jsem se setkal už za svého studia Vysoké školy ekonomické na přelomu padesátých a šedesátých let, kde nás pracovnímu právu vyučovala Jarmila Zdobinská – takže jsme se učili z knihy *Základy československého pracovního práva*, jejímž byl Igor spoluautorem. Osobně jsem se s ním ale seznámil až někdy v osmdesátých letech, na důvěrných setkáních sociologů a spřízněných vizionářů. Igor (persona non grata pro normalizační režim) tehdy přicházel zocelený výzkumnou prací v hutním průmyslu, kterou bral – tak jako všechno – velmi vážně.

Listopadový zlom otevřel nové horizonty a Igorovi nadělil pozici prvního náměstka ministra práce Petra Millera, který přišel taktéž zocelený (pro změnu z těžkého strojírenství), avšak byl nováčkem v záležitostech daného rezortu. Pan náměstek ustavil jakýsi poradní sbor, do něhož jsem byl též přizván. Scházeli jsme se v širším i užším kolektivu a pracovali na dlouhodobých koncepcích i praktických problémech. Jedním z těch praktických bylo velmi rychlé tempo řeči pana ministra, které činilo jeho vystoupení ve sněmovně příliš krátkými. Takže bylo třeba delších podkladů.

Když Igor pracoval pro Světovou banku, navrhoval mi společně angažmá v některých zemích – nejprve v Albánii a potom snad v Kazachstánu. Za sebe jsem si to neuměl představit, on ale o dlouhodobých pracovních pobytech v takových zemích mluvil skoro jako o vycházkách na Petřín. To jsem pochopil až mnohem později, když jsme se setkávali už „bez agendy“ na večeri a lahvinu – s asijskou zdvořilostí akceptoval mé kavárenské preference namísto jím oblíbených čínských restaurantů. Tak jsem si mohl doplnit obrázek, který jsem o něm měl z odborných debat a recenzování jeho četných prací z oblasti sociální politiky, práva sociálního zabezpečení a sociální správy.

Otevíral jsem oči nad osudy, jež už od raného dětství formovaly jeho výjimečnou osobnost. Dětství prožil v Číně, kde jeho otec působil jako zástupce plzeňské Škodovky. Rodina utíkala před válkou, ta ji však nakonec dostihla v Hongkongu. Tam se nakonec na dlouhý čas ocitl v japonském dětském internačním táboře spolu se svým o čtyři roky mladším bratrem, o kterého v těch tvrdých podmínkách pečoval. Již v dětství se naučil hovořit německy (od Němců v Šanghaji), rusky (od emigrantů v Koreji), samozřejmě anglicky a trochu i kantonským dialektem čínštiny (v anglické škole v Hongkongu). Českou gramatiku se učil až ve svých 15 letech po návratu do Československa.

Tato zkušenost určitě přispěla k jeho nebojácnosti před světem a snadnosti komunikace v různých kulturních prostředích, ať ve východní Evropě, Asii či Africe. A také k praktickému přístupu k řešení problémů od „drobné“ sociální práce k „velké“ sociální politice, a to zdaleka nejen u nás. Už v roce 1959 se

ocitl opět v zahraničí, v ženevském sídle Mezinárodního úřadu práce (MÚP), kde dostal tvrdou školu od významného představitele české školy sociální politiky Antonína Zelenky, který emigroval v roce 1948. I když byl do této instituce přijat natrvalo, musel se podle domácích pravidel po pěti letech vrátit. Působil opět na své alma mater, Právnické fakultě Univerzity Karlovy. V kontaktu s MÚP ale zůstal a byl pověřován zahraničními misemi.

Jeho světoběžnictví přerušila až normalizace – za prohlášení odsuzující sovětskou okupaci na kongresu Mezinárodní asociace demokratických právníků (konaném v lednu 1969 ve Vídni) byl vyloučen z KSČ a vyhozen z fakulty. Svět se mu otevřel opět po roce 1989 – a to opravdu doširoka. Předlouhý je seznam zemí, v nichž působil jako expert Světové banky. Jeho návrhy v oblasti sociální politiky a zabezpečení měly úspěch, neboť situaci postkomunistických zemí dovedl porozumět lépe než američtí experti. Domlouval se rusky či jinak, ale bez tlumočníka. Protože vyrůstal v evropském i neevropském prostředí, neměl problémy s komunikací s lidmi z jiných kultur. Nejenže se nebál, ale bral každý nový úkol jako zajímavou výzvu, příležitost k poučení a novým kontaktům.

V Igorovi Tomešovi odešla výjimečná osobnost „staré školy“ – badatelská a pedagogická činnost byla spojena s praktickou prací v terénu. V jeho případě však tento „terén“ zahrnoval velký kus zeměkoule a pohyb v něm často neměl daleko k dobrodružství.

*Jiří Večerník,
Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.*

Bibliografie vybraných knižních publikací

- Sociální zabezpečení v socialistické společnosti*. Praha: SÚSZ, 1966 (s V. Vergeinerem a kolektivem).
- Old Age Pension, Conditions of Eligibility*. Praha: Univerzita Karlova, 1967.
- Československé právo sociálního zabezpečení*. Praha: Orbis, 1968.
- Zabezpečení starých lidí v Evropě*. Praha: Academia, 1969.
- Důchodci a důchody*. Praha: Orbis, 1971 (publikováno pod jménem Eva Novotná).
- Efektivnost základních podnikových služeb ve výrobně hospodářské jednotce hutnictví železa*. Praha: Technicko-ekonomický výzkumný ústav hutnictví železa, 1972.
- Koncepce systému sociální pomoci (péče)*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 1991.
- Zaměstnanecká participace na řízení podniku*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 1991.
- Kolektivní vyjednávání a kolektivní smlouvy*. Praha: Prospektrum, 1993.
- Právo sociálního zabezpečení*. Praha: Všehrd, 1994 (s kolektivem).
- Labor Markets and Social Policy in Central and Eastern Europe, Transition and Beyond*. World Bank Book, London Oxford University Press, 1994 (člen autorského kolektivu, editor Nicholas Barr).
- Sociální politika – teorie a mezinárodní praxe*. Praha: Socioklub, 1995.
- Sociální správa*. Praha: Portál, 2002.
- Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010.
- Obory sociální politiky*. Praha: Portál, 2011.
- Právní a organizační aspekty posuzování zdravotního stavu v sociální oblasti*. Praha: Právnická fakulta UK, 2011 (s K. Koldinskou).
- Sociální stát v Československu – právně institucionální vývoj 1918–1992*. Praha: Auditorium, 2012 (s J. Rákosníkem a kolektivem).
- Sociální právo České republiky*. Praha: Linde, 2014 (editor monografie, autor a spoluautor kapitol).
- Rozvoj hospicové péče a její bariéry*. Praha: Karolinum, 2015 (spolu s E. Dragomireckou, K. Sedlárovou a D. Vodáčkovou).
- 90 let sociálního pojištění v České republice: statě z let 2014–2016*. Praha: ČSSZ, 2016.
- Sociální právo České republiky*. 2. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016.
- Sociální právo EU*. Praha: Wolters Kluwer, 2017 (s K. Koldinskou a F. Křepelkou).
- Sociální souvislosti aktivního stáří*. Praha: Karolinum, 2017 (s K. Šámalovou a kolektivem).
- Povinná sociální solidarita*. Praha: Karolinum, 2018.
- Řízení sociálních procesů*. Praha, Karolinum, v tisku (s kolektivem katedry sociální práce, doktorandy a postdoktorandy).